

תורה ודעת

יו"ל ע"י 'קהל עדת ירושלים' * גיליון 69 * פרשיות בא - בשלח * שבט תשס"ח

ביאורי תורה

מתורתו של רבינו הגאון רבי לייב מינצברג שליט"א

פרשיות בא - בשלח

הנה כי כן, כאשר הקב"ה מצוה את דברו למשה, הרי אמרת ה' צרופה, והמצוה נמסרת לפי סדרה הנכון מצד שורש עניינה, כאשר המזוזות קודמות למשקוף, וסדורים בדרך ילא-זו אף-זו: לא זו בלבד שיתנו את הדם על המזוזות, אלא אף על המשקוף יתנוהו. אך כשמשה משמיע את הדברים אל בני ישראל, הריהו מלמדם כיצד יקיימו זאת בפועל, וסדר העשיה בפועל אינו נקבע כסדר חשיבותם, כאמור, אלא לפי עמידתם במציאות, העליון בראשונה והתחתון באחרונה.

דוגמא לדבר אנו מוצאים בפרשת מעשה המשכן וכליו, כאשר בפרשת תרומה, שבה מצוה ה' את משה על הקמת המשכן וכליו, ניתן הציווי המפורט על הכלים תחילה (פרק כה) ואחריהם על המשכן (פרק לו), ואילו בפרשת כי תשא, כאשר הקב"ה קורא בשם בצלאל לעשיית המלאכה בפועל, הריהו נוקט בסדר הפוך, תחילה את המשכן ואחריו את הכלים (לא, ז): **את אהל מועד ואת הארון לעדות ואת הכפורת אשר עליו ואת כל כלי האהל.** ובעקבות כך, אף בפרשת ויקהל מקים בצלאל תחילה את האהל (פרק לו) ואחריו את הכלים (פרק לז).

והנראה לבאר בזה, כי קביעת סדר הקדימה בין המזוזות לבין המשקוף, חלוקה בין שני צדדים:

מצד שורש המצוה - קודמות המזוזות למשקוף, משום שהן מקומות ניכרים יותר, ומשמשות כחלק יסודי מפתח הבית יותר מאשר המשקוף. ומצות 'מזוזה' תוכיח, שכאשר נצטוו ישראל לקבוע על פתחיהם את פרשת האמונה בה' ובתורתו, צוותה תורה לקבועה אלא על המזוזות ולא על המשקוף. ואם כן, אף במצות נתינת הדם האמורה כאן - הגם שחובתה היא גם על המשקוף - הרי שחובת הנתינה על המזוזות עיקרית יותר, ודינה שתהא מצות עשייתה קודמת למשקוף.

ואולם מאידך גיסא, מצד סדר עשיית המצוה - דווקא המשקוף הוא הראוי להקדים את המזוזות, משום שכך דרכה של כל משיחה להיעשות מלמעלה למטה, והוא כלל ידוע במצוות התורה, שכל עשיה שאינה כדרכה נחשבת כעשיה חסרה, ויש בכך משום פגם וחסרון בקיום המצוה. לפיכך, מצד שלמות מעשה המצוה, מן הראוי להקדים נתינת הדם על המשקוף, שהוא החלק העליון, לפני נתינתו על המזוזות.

א. ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם (יב, ז).

בפסוקים אלו, כאשר מצוה ה' את משה על נתינת הדם על הפתחים, מקדים הדיבור את המזוזות לפני המשקוף, ואילו להלן, כשמשה מודיע את דבר ה' לישראל, הריהו מקדים את המשקוף לפני המזוזות: **ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות (יב, כב).** ויש להבין מדוע נשתנה סדר הקדימה בדברי משה, מסדר הדברים במאמר ה' אליו.

ובמכילתא דרשו (פרשה ו): **ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף. שומע אני אם הקדים זה לזה לא יצא, ת"ל והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות, הא אם הקדים זה לזה יצא.** הרי מבואר בזה כי אין סדר הקדימה מעכב. אולם עדיין צריכים הדברים תלמוד, שכן אף אם להלכה למעשה למדנו מכאן שאם הקדים זה לזה יצא, הרי ודאי לא לחינם נקט ה' במאמרו כסדר הזה דווקא - המזוזות תחילה ואחריהן המשקוף, בעוד שבדיבורו של משה לישראל הסדר הוא דווקא להיפך - המשקוף תחילה והמזוזות אחריו.

קרבן חתני התורה וההוראה שע"י קהל עדת ירושלים

הרינו להזמיןכם להשתתף במעמד הגדול לכבודה של תורה לרגל הכתרת חתני תורה והוראה לשנת תשס"ח

חתני הוראה

תשס"ח
הרב יואל יעקב פרידמן שליט"א
הרב יחיאל יהודה שלזינגר שליט"א
תשס"ז
הרב יהודה צבי ברנדווין שליט"א
הרב יעקב גוטפרב שליט"א
הרב חיים יוסף מינצברג שליט"א
תשס"ז
הרב מרדכי כהן שליט"א
הרב שלמה לוי שליט"א
הרב נחום ברח"ל פרידמן שליט"א
הרב אהרן פריימן שליט"א

חתני תורה

תשס"ח
הרב בעריש ברנר שליט"א
הרב אהרן רובין שליט"א
תשס"ז
הרב אברהם צבי אקער שליט"א
הרב אברהם אייזנבך שליט"א
הרב נחום הרצל שליט"א
הרב יצחק הירשמן שליט"א
הרב משה אהרן מינצברג שליט"א
תשס"ז
הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א
הרב שמואל מרגלית שליט"א

שיתקיים בעז"ה כרוב פאר והדר בליווי תזמורת במוצ"ק פרשת בא ה' שבט תשס"ח בהיכל בית המדרש המרכזי רחוב מנחת יצחק 14 ירושלים ת"ו
דבר המעמד מפי רבינו שליט"א ודברים מאת רבנים חשובים
כל אברכי ובחורי קהל עדת ירושלים ובני משפחות החתנים, מוזמנים להשתתף.

ביקרא דאורייתא
ההנהלה

והנה בגמרא מבואר, שמשם רבינו מסר לבצלאל את הדברים כפי שנאמרו לו בפרשת תרומה, ובצלאל מדעתו הבין שבעשייתם בפועל הסדר שונה. שכן אמרו (ברכות נה.) **א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו: משה רבינו, מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן. כלים שאני עושה - להיכן אכניסם. שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: עשה משכן ארון וכלים. אמר לו: שמא בצל א-ל היית וידעת.**

ולפי האמור מבוארים הדברים באר היטב, כי הנה זה פשוט, שטענת בצלאל **"כלים שאני עושה להיכן אכניסם"** לא היתה טענה מעשית גרידא, שהרי באמת לא הוכנסו הכלים מיד עם גמר עשייתם לתוך האהל, אלא באחד בניסן הוקם המשכן ורק אז הובאו הכלים לתוכו. אלא עיקר טענת בצלאל היתה על הסדר הראוי מצד המעשה, ולכן הדגיש ואמר - **"מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים"**. כלומר, הן אמת שבשעת הציווי, ראויה עשיית הכלים להיאמר תחילה לעשיית המשכן, משום שהכלים קדושתם חמורה ובהם נעשית העבודה, מכל מקום לא תהא זו עשייה נכונה אם בפועל יוקדמו הכלים לאהל, אלא שלמות העשייה המתוקנת היא להכין תחילה את הבית, המשמש כמקום להבאת הכלים לתוכו, ולאחר מכן לעשות את הכלים עצמם.

[כן אנו מוצאים גם בקרבן היולדת, שהקדים בה הכתוב את העולה לפני החטאת - **"אחד לעולה ואחד לחטאת"** (ויקרא יב, ח) - משום שעיקר קרבנה של היולדת הוא העולה - אף על פי שבהקרבנות בפועל קודמת החטאת לעולה, שכן אמרו חז"ל (זבחים ז.) **"פרקליט נכנס, ריצה פרקליט - נכנס דורון אחריו"**. וראה מה שביארנו בזה בגליון 'תורה ודעת' (26) פרשת תזריע תשס"ו.]

ועל כל פנים, במצות נתינת הדם על המזוזות ועל המשקוף, מבואר במכילתא כי להלכה למעשה אין הסדר מעכב, אולם לא נתבאר מהו הסדר הנכון בזה לכתחילה. ומלשון המכילתא אין לדייק איזה מבין שני הפסוקים עיקר, כיון שהדברים נכפלים שם בשני הכתובים, הן בפסוק הראשון (פרשה ו) והן בפסוק השני (פרשה יא), ובשניהם מבואר שהאמור בזה מוציא מן האמור בזה.

ובפירוש המלבי"ם שם (מכילתא פרשה ו) כתב: **הגם שאין הסדר מעכב, טוב להתחיל במזוזות שהם קרובים אליו ואין**

מעבירים על המצות, ומשה שרצה ללמדם שאין סדרם מעכב, תפס לשון 'והגעתם', שאם הפתח נמוך עד שידי מגיעים בקל אל המשקוף, יתחיל במשקוף משום אין מעבירין. והדברים נראים כפלא גדול, כי לפי זה נמצא, שמצד עצם המצוה אין כאן שום קפידה והעדפה איזה מהם יקדים, ולא נדרש הכתוב לשנות סדר לשונו, אלא משום ענין צדדי שאינו שייך לעיקר המצוה, כדי ללמדם שאין מעבירין על המצוות.

אמנם לפי האמור נראה, שהסדר הראוי לכתחילה הוא באמת כפי שנקט משה בדברו אל בני ישראל - המשקוף תחילה והמזוזות אחריו, לפי שזוהי דרך העשייה המתחייבת מצד שלמות מעשה המצוה, כאמור. ואולם מן הדיבור הראשון למדנו, שאם הקדים את המזוזות לפני המשקוף לא עיכב, כי מאחר שמצד שורש המצוה חשובות המזוזות יותר מאשר המשקוף, הרי שסוף סוף יש גם מקום לקיים את המצוה בסדר זה, ובדיעבד יצא.

ב. קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא; ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ (יג, ב-ג).

הפרשה פותחת במצות ה' את משה לקדש את בכורי ישראל, אך כשבא משה ללמד לישראל הריהו מקדים ומצווה אותם על עניינים שונים, שאינם קשורים לכאורה לקידוש הבכורות, אלא חוזרים על האמור כבר בפרשת הפסח (לעיל פרק יב): זכירת יציאת מצרים, מצות אכילת מצה ואיסור חמץ שבעת ימים, והנחלת הדברים לדורות הבאים. ובסופו של דבר, פרשת "קדש לי כל בכור" אינה עוסקת כלל במצוה שבה היא פותחת, אלא זו נדחית לפרשה הבאה: **"והיה כי יביאך... והעברת כל פטר רחם"**. והדברים צריכים תלמוד, מה עניינן של מצוות אלו לכאן, והיכן טמונה במאמר "קדש לי כל בכור" הוראה למשה לאמרם לישראל.

ונראה לבאר, כי מצות קידוש הבכורות מביאה לידי ביטוי רעיון מרכזי כולל, המעמיד יסוד וציון דרך לכל עיקרה של עבודת ישראל לה'. עניינה של פרשת קידוש הבכורות הלא הוא, כי כנגד הצלת בכורי ישראל ממכת בכורות מצרים, חבים הם לה' את חייהם, ועליהם להקדישם למענו ולייחדם לעבודתו, כפי שמפרש הכתוב להלן (יג, טו) - **והיה כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה על כן אני זוכה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה.** וכן נאמר

(במדבר ח, יז): **כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי.** ואם הדברים אמורים בבכורים שהיתה בהם בחינה מיוחדת של הצלה, כל שכן אמורים הדברים בהצלתם של כלל העם מסבלות מצרים, אשר כנגדה אנו חייבים לה' את חירותנו, את מציאותנו כעם לעצמנו, ואת כל המעלה והגדולה שנמנעה מאתנו אלמלא נגאלנו. וכיון שכל זאת הננו חייבים לה', הרי שאין אנו אדוניים לעצמנו אלא ה' הוא אדוננו ואנו קנויים לו לעבדים, כמו שנאמר (ויקרא כה, נה) - **כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים.**

לפיכך, כשהקב"ה מצוה את משה על קידוש הבכורות, שוב אין הדיבור צריך לפרש את חובתם הכללית של ישראל בעד גאולתם, לפי שהיא כלולה במצוה זו בקל וחומר, ומשתמעת מכלל הדיבור בדרך "זו ואין צריך לומר זו". ודי במאמר "קדש לי כל בכור" כדי להורות במובנו הרחב על שני העניינים כאחד.

אך כשבא משה ללמד את המצוה לישראל, הרי שעל הדברים להיות מורחבים במלואם ומפורטים כסדרם. ולכן, בטרם יעסוק משה בתוספת החובה המוטלת על הבכורות, הריהו מלמדם תחילה את החובה הכללית - **"זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים"** - זכרו כיצד יצאתם, ומי הוא זה אשר הוציאכם מעבדות מצרים. ועל ידי זכירה זו - **"ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה... שבעת ימים תאכל מצות"** - עבודה הנובעת מתוך ההכרה, כי כאשר פדה ה' אותנו מעבדות, מעתה הננו קנויים לו לעבדים, כי זוהי תכלית גאולתנו ועל מנת כן הוציאנו משם, כמו שמפרש הכתוב לעיל (ו, יז) - **והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבדותם וגאלתי אתכם... ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים.**

ובדרך 'לא-זו אף-זו', מוסיפה עתה פרשת הבכורות ללמד על חובתם היתירה של בכורי ישראל, כאשר לא רק את חירותם בלבד הם חייבים לה', אלא אף את חייהם חייבים הם לו, בעד הצלתם המיוחדת ממכת בכורי מצרים.

*

נחלקו הראשונים מהי משמעות "ועבדת את העבודה הזאת" האמורה כאן. רש"י פירש שהעבודה הזאת היא עבודת קרבן הפסח, ומקורו בגמרא (פסחים צו.) ששם נדרש הכתוב כולו על ענייני הפסח, והוא משום שלשון "עבודה" נוטה להורות ביחוד על עבודת הקרבנות, ובדומה לשון הכתוב בפרשת הפסח (יב, כה-כז) - **והיה כי תבואו אל**

משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים - היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים.

ואמנם על דרך הפשט מצינו שתי דרכים בראשונים, לבאר מה טיבה של הרמת יד זו, שבה היתה תלויה התגברות ישראל על עמלק. יש שפירשו זאת כדרך תפילה - כן כתב האבן עזרא, וכן משמע מלשון הרמב"ן, וכן יש ללמוד מדרשת חז"ל - שהרמת הידים היתה כפרישת כפיים לשמים. אך הרשב"ם פירש, שהדבר נעשה לשם חיזוק ואימוץ עורכי המלחמה: **וגבר ישראל - שכן דרך עורכי מלחמה, כל זמן שרואים הרמת ניסם, הן מתגברים, וכשהוא מושלך רגילין לנוס ולהנצח.**

ונראה לקיים שני הפירושים כאחד, כי אכן מילאו ידי משה את שתי המטרות למען התגברות ישראל. לפי שהנהגת משה רבינו את ישראל היתה כפולה, בהיותו עומד בראשם הן במעמד "מלך", כמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה לא) - **מלך זה משה, דכתיב 'יהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם', אמר הקב"ה למשה אני מניתיך מלך על ישראל.** והן במעמד "ראש הסנהדרין", כמו ששנינו (סנהדרין ב): **סנהדרין גדולה של שבעים ואחד, שנאמר 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל' ומשה על גביהן.** ואף הוא שקול כנגד כולם, כמו שאמרו (שם יג): **משה במקום שבעים וחד קאי.** ופירש"י - **לפי שהיה משה ראש להם ושקול ככולם.**

שני "ראשי העם" הללו ממלאים חלקים שונים בתפקידי ההנהגה. הן בעתות שלום - כאשר המלך מופקד על ענייני הארציים של העם ומספק צרכי חייהם, והסנהדרין יושבים על כס המשפט ומלמדים את ישראל תורה ומצוות. והן בעתות מלחמה - כאשר המלך יוצא למלחמה בראש העם, והוא המנהיג את חילו לקראת המערכה, ואילו הסנהדרין מעתירים בתפילה לה' על הצלחתם, כדאיתא בגמרא (ברכות ג): **יועצים באחיתופל ונמליין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים.** ופירש רש"י שם: **נמליין בסנהדרין - נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם.**

וכיון שמשה רבינו הנהיג את ישראל הן בתורת "מלך" והן בתורת "סנהדרין", לפיכך אף כאן מלאו ידיו את שני תפקידי ההנהגה גם יחד; כמלך - להרים את נס העם על מנת לחזקם ולאמץ לבבם, וכסנהדרין - לפרוש ידיו השמימה ולהתפלל לישועת ה', כי הוא ההולך לפנינו ונלחם לנו באויבינו.

נערך ע"י הרב דוד אנשין

הדק היטב, כי "העבודה הזאת" האמורה כאן, אכן מוסבת על כל המצוות - כדוגמת מצות אכילת המצות ואיסור החמץ שבעת ימים - להורות כי גם קיומם של אלו בשם "עבודה" יכונה. ולאו דווקא המצוות המוזכרות כאן, אלא הדברים אמורים בכל מצוות התורה שעתידים ישראל להצטוות עליהן, וכחתימת הפרשה: **למען תהיה תורת ה' בפניך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים.**

שונה מכך היא עבודת הפסח, שלא הוצרך הכתוב לחזור ולשנותה בפרשה זו, לפי שעבודת הקרבנות אינה צריכה תלמוד שכל עניינה עבודה לה', וכיון שעל יסודה של מצוה זו כבר למדנו בפרשת "משכו וקחו לכם... ושחטו הפסח" - שוב אין בפרשת 'קדש' כדי להוסיף עליה. ולכן דקדק הכתוב ולא הזכירה (במפורש) לגבי "העבודה הזאת", כי עיקר חידושה של פרשה זו הוא בשאר מצוות, להורות שאף הן נכללות בחובת העבודה לה', כנגד גאולתנו מעבדות מצרים. והוא שמסיים הכתוב - **והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.** וכלשון רש"י: **בעבור זה - בעבור שאקיים מצוותיו.** ואכן מקרא זה הוא תמצית הפרשה, בה מעמיד הכתוב את יציאת מצרים כנגד כל מצוות התורה, כי בעבור קיום עבודתם של אלו - הוציאנו ה' מעבודתנו את מצרים.

פרשת בשלח

א. וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח).

פירש רש"י: **אין חמושים אלא מזויינים וכו', דבר אחר חמושים, אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה.** ויש להבין כיצד מתיישב פשוטו של מקרא זה עם מדרשו, הנראים לכאורה כעניינים בלתי קשורים זה לזה.

ונראה לבאר, כי מדרשו של מקרא זה - מהוה סיבה לפשוטו, והוא ענין אחד. כי מאחר שלא יצאו ממצרים אלא אחד מחמשה, היה רכושם של ישראל מרובה פי חמש מאשר מספרם, כשכל אחד מהם נוטל חלקו וארבע חלקים נוספים מאחיו שמתו. זהו מקור הרכוש הרב שנשאו עמם בני ישראל, וזהו שדקדק הכתוב ונקט לשון "חמושים", שיש בו כדי ללמד מנין בא להם החימוש הזה.

ב. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק (יז, יא).

ובגמרא איתא (ראש השנה כט): **וכי ידיו של**

הארץ... ושמרתם את העבודה הזאת; והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם; ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו'.

אולם דרשה זו אינה לפי פשוטו של מקרא, כפי שמוכח מתוך הענין, שהרי כל מצוות חג הפסח הוזכרו כאן מלבד קרבן הפסח עצמו. ומן התימה הוא שיפרש הכתוב את הטפל ויסתום את העיקר. ואכן באבן-עזרא פירש, שהעבודה האמורה כאן מוסבת על אכילת המצות, וכיוצא בה על כל מצוות ה': **בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים - בעבור זאת העבודה שהוא אכילת המצה ולא יאכל חמץ, שהוא תחילת המצוות שצוה לנו השם, עשה לנו השם אותות עד שהוציאנו ממצרים.** ואם כי בפירושו זה מתיישב פשוטו של מקרא על אופניו, עדיין יש לדקדק מהו לשון "עבודה" שנקט הכתוב במצוות אלו.

ואשר יש להקדים בזה, כי תר"יג מצוות התורה, חוקיה ומשפטיה, נבדלים ביסודם לשני חלקים: החלק האחד הוא - מצוות הבאות כעבודה ושירות לה', והחלק השני הוא - מצוות הבאות כארחות חיים.

המצוות המוטלות עלינו בתורת עבודה לה' - הן מעשה הקרבנות, העבודות ושאר ענייני המקדש. וכיוצא בהן כל ההנהגות הנוגעות לחפצי שמים. במצוות כגון אלו, בא לידי ביטוי ברור כי עבדים אנו לה', המופקדים לעבדו ולשרתו. לעומת זאת, רוב מצוות התורה מוטלות עלינו כארחות חיים - "ותלמדם חוקי חיים" - מצוות שאינן מהוות עבודה ישירה ושירות לה', אלא מחייבים ומכוונים את האדם בהנהגת סדר חייו ומפעליו, לקדשם ולרוממם ולחיותם על פי דרך התורה, ואף פרטי מצוות החגים והמועדים - כדוגמת אכילת מצה, ישיבת סוכה ונטילת לולב לפני ה' - נמנים בכלל מצוות אלו, לפי שצורת קיומם אינה בדרך עבודה ושירות, אלא כארחות חיים אשר חיובם נובע מצד רוממותו וקרבנותו לה', אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו.

בפרשת "קדש לי כל בכור" נתחדש כלל גדול בתורה, כי לא רק במצוות שעיקר מהותן הוא "עבודה ושירות" מתבטאת עבודתנו לה', אלא כל מצוות התורה מחייבות אף מטעם זה, כי עבדים אנו לה' אלקינו, ואפילו פרטי מצוות החגים והמועדים הנזכרים, אשר מוקד עניינם הוא שמחה והודאה לכבוד ה' ורוממות קדושת חיי ישראל, מכל מקום אף בהם ישנו צד מוחלט של "עבודה", וקיומם מתחייב גם מצד חובת העבודות המוטלת עלינו, כנגד אשר הוציאנו מבית עבדים.

ומעתה מדוקדקים הכתובים בפרשה זו

מצות אנשים מלומ

תחנונים - שאין יכול לחדש בה דבר. וברשי"י - לשון קבע, כיום כן אתמול כן מחר (ברכות כט:).

ויש מי שמתחזק יותר ומדי פעם מתעורר לחשוב על כלל חובת האדם בעולמו, ומה יעודו ומגמתו של יהודי בחייו. אולם בפועל, כיון שהם דברים הנעשים דרך שיגרה יום יום באופן קבוע, נגרר בשעת מעשה לעשות פעולת המצוות והעבודה כחלק מזרימת שטף החיים, ואינו נותן על לבו במה הוא עוסק, ולפני מי הוא עומד, ומשום מה ולשם מה עושה כל זאת. והיא תכונת חולשה שהיא גנאי לאדם, שהוא מסוגל לפעול ולעשות דברים כמו מכונה אוטומטית בלי שום קשר לבבי ורגשי למעשים.

וישנו בעל 'מלומדה', שחי את סגנון חייו ועושה את כל פעולותיו מחמת הסביבה והחברה והמשפחה, ואין מחשבתו נתונה כלל לדעת מהו רצונו העצמי, אלא מתבונן מסביבו לעשות מה שמקובל, והסביבה קובעת עבורו מה חביב ומה נאה מה כדאי ומה נכון. וכל כך טשטש את דעתו העצמית, שאפילו מה ראוי וחשוב ומה ישר וטוב נקבע אצלו לפי החברה, ולפי זה רואה את יעודו ותקוותו בחיים. ומידה זו היא שפלות גדולה לאדם שמאבד את כל זהותו וצלם האלוקים הפרטי שלו, והרי הוא כבהמה השייכת לעדר ונגררת אחרי כל העדר. בלי להתבונן כלל מה היא עושה.

ואמנם יש בזה גם מעלה ותקווה לאנשים שדעתם מועטת והם חלשי אופי ונעדרי רמה, שעל ידי שנמצאים בסביבה חשובה של יראת שמים והנהגות טובות, ניצולים אף הם ונגררים אחרי כולם למעשים טובים והנהגה ראויה. אולם לאדם בעל מעלה וחשיבות עצמית, הרי זה פחיתות וגנאי שתהא הנהגתו מבוססת על הזולת ועל החברה שמסביבו. אלא ינער חצונו ויראה שכל פעולותיו וקביעת הנהגתו יהיו נובעים מתוך דחיפה עצמאית פרי קביעת דעתו ולא כשה מן העדר. ואדרבה, יראה לרומם גם את סביבתו בהתחזקות בהנהגה מתוך התבוננות ומחשבה.

ומוטל על האדם להתנער בכל עת משיגרת ההרגל, ואלו מהדברים שצריכים חיזוק בכל יום, כי נגע ה'מלומדה' כובש כל חלקה טובה. ויתבונן תמיד כמה בזוי הדבר שאדם מבוגר בעל צלם אלוקים יחיה ויפעל כבהמה ללא מחשבה מתוך זרימת השיגרה, כיצד יתכן שיהיה 'מובל כצאן' על ידי מקרי החיים, במקום להיות מוביל ולהנהיג את עצמו, עד שירגיש בושה וחרפה לחיות באופן כזה.

והנה יש סוג 'מלומדה' שבוה נכשלים רבים וטובים, והוא מלומדה במחשבה, כלומר שלמרות שמבקש לעבוד את ה' ולקיים את המצוות עם 'כוונה', אבל אין הוא פועל נכונה לחשוב באמת ולחוש בלבו את משמעות המעשים בהרגשים חיים ואמיתיים, אלא מעביר במחשבתו 'מילים' וביטויים שגורים ששמע מאחרים או קרא בספרים, וזה נקרא אצלו 'כוונה'.

ויש מי שכבר חשב בעצמו אי פעם, והרגיש והבין את הרגשות, [וקבע לעצמו באיזה כינוי ושם], אלא שבעבור זמן פגה לה הרגשה זו מקרבו, רק מסתמך עליה על סמך העבר, ומדמה לעצמו שזכרון המצב ההוא [או העברת הכינוי ההוא במחשבתו] נחשב ככוונה, אבל באמת אין הדבר כך, והוא רחוק מהרגשה חיה וכוונה אמיתית.

ואמרו חז"ל – 'היום הזה ה' אלוקיך מצוך - בכל יום יהיו בעיניך חדשים כאילו בו ביום נצטוית עליהם' (פסיקתא זוטרתא ואתחנן ו, ר, רשי"י דברים כו, טז). והיינו שיתאר לעצמו כאילו זה עתה עמד במעמד הר סיני בקבלת התורה מאת ה', שאז הרי וודאי שהיה

אחד המפריעים הגדולים לאדם בעבודת ה', הוא החולשה של 'מלומדה', דהיינו עשיית פעולות שאינם נובעים מכח רצון לבו והכרעת דעתו של האדם, אלא נעשים מכח השיגרה וההרגל, עשיה בלא לב ובלי קשר נפשי לפעולה. ועל מכשול זה כבר מתאונן הנביא – 'ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני, ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה' (ישעיה כט, ג). תכונה זו השפעתה רבה על הנהגת האדם, ואדם מסוגל לעצמו הנהגות רבות שבעבור זמן הוא מתרגל אליהם ועושה אותם כמו מאליו.

וזה אבן נגף גדול בדרכי העבודה, אשר גם מי שכבר השקיע כוחות והכניס עצמו לעבודת ה' מתוך הכרה בהירה, עלול הוא אחר זמן לשקוע בהרגל וקביעות בעל אופי של 'מלומדה' ולאבד את חיותו ורגשותיו בקיום המצוות. והרוצה שתהא עבודתו בעלת ערך, צריך תמיד לעקוב ולעמוד על המשמר ולא להניח לחולשה זו להשתלט עליו, בחינת 'צדיקים אין להם מנוחה', ועל זה אנו מתפללים 'וטהר לבנו לעבדך באמת'.

והנה ישנם כמה סוגים של 'מלומדה', אולם המשותף לכולם הוא העצלות והנטיה להניח ולהזניח הכל כפי שהוא. וכשם שהאדם מתעצל בפעולות, כך העצלות מונעת ממנו לבחון דרכיו ולהעמיק בהנהגתו, ולהעמידם בכל עת במאזני המשפט. ומעדיף להכניס הכל למסגרת קבועה של סדר והרגל, עד שיעשה מאליו, ויחסוך מלהתאמץ ולטרוח תמיד לבחון את מעשיו ומנהגיו.

[ואמנם יש בזה גם תועלת וריווח, שמשום החשש שמא יגיע לידי התרשלות, טוב שהוא דבוק וקשור בהנהגה הראויה עד שהיא נעשית מתוך הרגל בדרך ממילא. ובפרט בעניינים של סור מרע, שבוודאי ראוי שלא יבוא לידי נסיון ויהיה מורגל בדרך הטוב. אולם כאשר משתמשים רק בזה, אזי מאבדת העשיה את ערכה וחשיבותה. וגם בסור מרע, צריך שנוסף על ההרגל גם יכיר בערך הזהירות ויגביר בקרבו יראת חטא, באופן שגם מצד ההכרה לבד היה נמנע מן החטא, גם בלי ההרגל.]

והנה סוג ה'מלומדה' הגרועה ביותר הוא כשעושה מבלי דעת כלל, וכל מעשיו יסודם משום שהורגל כן מנעוריו בחינת 'תינוק שנשבה', וה'מלומדה' מקיף את כל תורתו ומצוותיו. כל היהדות שלו מבוססת רק על 'מנהג אבותיו בידו', והולך במסלול שנקבע עבורו מילדותו - תלמוד תורה, ישיבה קטנה, ישיבה גדולה, כולל אברכים, וכל מהלך חייו מניח על התבנית הקבועה, ואינו מתבונן משום מה ולשם מה, ומה משמעות המעשים והתפילות.

ובעצם אדם שכל סגנון חייו מבוסס על הדרך שהעמיד את עצמו בשחר נעורותו, ומאז נמשכת כל התנהלותו ומהלך חייו על פי אותה קביעה, נמצא שיש כאן אדם מבוגר שמתנהל ומובל על ידי נער קטן. וכדי בזיון וקצף.

וצריך זהירות יתירה להינצל מזה, ובפרט בדורינו שהכל מוכן ומזומן, כגון מאכלים כשרים בהשגחה מהודרת ותשמישי קדושה מהודרים, וכל סדרי החיים כבר קבועים באופן הנוח לשומרי המצוות, ויכול לחיות ימים ושנים ולקיים רבבות מצוות בלי שום מחשבה והתבוננות, בדומה לבעלי חיים הפועלים מתוך דחפים טבעיים, וכמעט שאין משמעות וערך למעשיו, וכבר הזהיר על כך דוד המלך ע"ה - **אל תהיו כסוס כפרד אין הבין** (תהילים לב, ט).

ועל כגון זה אמרו בגמרא - **העושה תפילתו קבע אין תפילתו**

בעקבות הרועים

דה (א)

פניני שפת אמת
לרגל יום ההילולא ה' שבט

כפי התרחבות הארת התורה במלבושים החיצוניים יותר שמתקרב הכל להפנימיות, ע"י נפתח המעין הפנימי ביותר.

דברים תרל"ז

על ידי השגה ביותר בעומק סודות התורה, יכולין יותר להתרחב ולהתפשט דברי התורה לכל המקומות השפלים.

שם תרל"ח

על ידי רוב עסק התורה של התלמידי חכמים מתקדש פיהם, וממילא שורה קדושה וחיות בכל שיחה היוצאת מפייהם.

שם תרל"ט

בכל עת הקב"ה נושא אותנו כאשר ישא איש את בנו. רק שצריכין להאמין זאת. ובמדבר ראו זאת בעין הרואה. ועתה כפי האמונה כך מתקיים ומתגלה.

שם תרמ"ז

זה סימן מובהק מי שניתוסף לו בכל עת יותר חשק ורצון ואהבה אל התורה ע"י רוב התעסקות בה. הוא סימן שלומד לשמה באמת.

ואתחנן תרל"ח

בתורה יש תמיד התחדשות, אך ע"י שאדם מטהר לבו יוכל לקבל ההתחדשות תמיד... והיינו ע"י תיקון הנפש והגוף להיות מוכן לקבל, אז מתגלה אליו הארת התורה המתחדשת בכל יום.

שם תרמ"ז

בענין זכור ושמור. בפרשת ואתחנן בדיבור 'שמור' כתיב 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך וכו' על כן צוה ה' אלוהיך לעשות את יום השבת'. ובפרשת יתרו בדיבור 'זכור' לא כתיב טעם זה. וכו'. כיון שביציאת מצרים נכנסנו להיות עבדי ה' כמ"ש 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים', לכן יש לנו חלק בשביתת האדון יתי"ש. ולכן יש בקבלת שבת ונשמה יתירה כמה חילוקים כדאיתא בזה"ק שיש מקבל בבחינת בן ועבד. ואפילו אם אנו כחמורים אעפ"כ הוא בכלל חמורך אנחנו. ובשעת קבלת התורה לא היו צריכין לשום טעם למה צוה לנו השבת שהיו אז במעלה עליונה כדכתיב 'אני אמרתי אלקים אתם'. אבל עתה אחר החטא התחיל אלה שינויים בכמה מדרגות, עבדך אמתך בהמתך, ומ"מ בכלל שייך לנו השבת מצד העבדות עכ"פ, וגם בבחינת בהמה כתיב 'בהמות הייתי עמך' שאפילו במדרגה השפלה אעפ"כ כתיב עמך. וזה החילוק בין זכור שהוא בעצם. ושמור הוא שצריכין לשמור שלא להתרחק מקדושת השבת. ומ"מ אחז"ל שנאמר בדיבור אחד כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה שע"י בחינת העבדות באין אח"כ לבחינת בנים. וכמ"ש 'עבד משכיל כו' ובתוך אחרים יחלק נחלה. ולכן אומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת שע"י שאנחנו עבדי ה' יש לנו חלק בשביתת המלך כנ"ל:

שם תר"ן

בעשתי עשר חודש באחד לחודש
הואיל משה באר את התורה הזאת (דברים א, ג)

בפירוש 'רמתיים צופים' על תנדבא"ז (פ"א אות ג) מובא דאמר לו החידושי הרי"ם דמכיון שבא' בשבט 'הואיל משה באר את התורה הזאת', אזי מתעורר בכל שנה ושנה ביום זה השגת תושבע"פ, ומכיר הוא בין חידושי שנאמרו קודם א' בשבט, לאלו שנאמרו לאחר א' בשבט.

וכן כתב בשו"ת 'ארץ צבי' להגאון מקו"י יגלוב (ח"ב עמוד שדמ) משמיה דהאבני נזר שהעיד על עצמו שבכל שנה אחרי ט"ו בשבט הוא מרגיש שינוי לטובה בחידושי שלו, וזהו כי ביום זה יכולים לזכות להתחדשות בתורה דעיקר ר"ה לאילן קאי על חידושי תורה שהם פירותיו של אדם עיי"ש.

עושה ומקיים הכל בהתלהבות והתרגשות עצומה, ואמרו חז"ל שהקיום הנכון הוא שבכל יום יקיים אותם מתוך שהוא מחדש בעצמו הרגשות אלו.

ובדומה לזה ישנה אצל האדם חולשה נוספת, שלפעמים מסתפק במועט בענייני דעת, דהיינו בהבנה קלושה ורדודה, שיועד לומר כמה דברי הסבר שטחיים, או שמבליח אצלו איזה ברק ונצנוץ ודי לו בזה, ומפתה עצמו שכבר הבין. [וזה מכשול גדול גם בלימוד התורה]. ודבר זה הוא הרס נורא לכל עבודת ה', ולכללות חיי האדם.

ויש שהאדם יוצר לעצמו מערכת מחשבה נפרדת ומיוחדת לצורך עבודת ה', שונה מצורת החשיבה הרגילה שלו, וכשבא לחשוב מחשבות בענייני עבודת ה' נכנס לסוג מסויים של קו מחשבה אשר מנותק מהמציאות. ועוד מדמה שזה חשיבות ומעלה לעבודת ה', שיש לו סגנון מחשבה מיוחד עבור המצוות והעבודה. ובאמת אין זה אלא מערכת של ביטויים וחקיקיים שקלט פה ושם, ונאחז בהם להלהיב עצמו בכח הדמיון אשר מתפעל מביטויים בלתי מובנים העושים רושם של גבוהה גבוהה.

ויש רבים שנשתבשו בזה, ובכדי להגיע לרגשות קודש נצרך להם איזה מושגים בלתי נתפסים וביטויים מסויימים, כגון מושגים קבליים ולשוניות עמומים בארמית. והנה האמת היא שההתרגשות מסוג זה אינה רגש אמיתי וגם אין לה קיום. וכשרואה שעבודתו אינה נושאת פרי ונשאר חסר רגש ולב, מחליט בלבו שזה שייך רק לבעלי מדריגה מיוחדים שהוא לא זכה לכך ותולה את החסרון בעצמו, ונגרם לו מפח נפש שאחרי כל יגיעתו לא הגיע לכלום, ונופל ברוחו. והנה באמת הוא שייך למעלות רמות אלא שלא השכיל להלך בתום בתחום השגתו.

[ובודאי שיש מדריגות גבוהות ורמות ונשאות, והם מנת חלקם של הצדיקים שלבם נרגש ותוסס ושאהג להם בלבם מרוב אהבת ה' ויראתו, בדומה למי שעבר עליו חוויה מסעירת נפש שאינה מרפה ממנו ואינו חדל לחשוב עליה, וכמו כן היא מידת הצדיקים שמתפעלים בכל עת מגדולת ה' ואין שוקטים, עד שהם צריכים להתאמץ בכדי להסתיר את סערת הנפש שמתחוללת בקרבם. ובכתביהם ותורתם ניתן לפעמים לגלות הד וביטוי לסערה זו, אף שטרחו להצניעה ולהסתירה. והנה אלו שזכו למדריגות הרמות הללו היינו משום טהרת לבם וזיכוך נפשם וצירוף כליותם, וגם הם שפע ממרום בבחינת שכר וגמול על נאמנותם ודביקותם בה', ולא יועיל לזה שום תחליף מלאכותי של הליכה בגדולות ונפלאות ממנו, ושימוש בביטויים מרוממים וגבוהים וכדומה.]

והאמת היא שהתפעלות הנפש ורגשות קודש ניתנות להשיג לכל אחד, אם יכוון לבו במחשבות רגילות ופשוטות כדרכו של עולם, ויתבונן כפי דרגתו בגדולת ה' ורוב טובותיו עם הנבראים, והיחס החביב והמיוחד של הקב"ה עם כנסת ישראל, והתפקיד הרם שקבלנו על עצמינו, וכדומה. וגם אם לא יבוא על ידי התבוננות זו לסערות נפש נשגבות, אבל וודאי יגיע בזה להתחזק ולהתרגש ולעבוד את ה' מתוך לב ורגש אמיתי. ומדי פעם יחדש מחשבותיו והתבוננותו ויעורר בעצמו רגשות קודש רעננים, ולא יניח ליצר להרדים את חושי ולהקהות את רגשותיו, ונמצא תמיד מלא חיות ודבוק בעבודת ה' בחינת - **ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום**.

ויניקהו דבש מסלע

ישירות מזיו אורו יתברך בבחינת מגד שמים. והאי מאן דאית ביה טהרה, נפשו חשה טעם נפלא זה.

החברים המקשיבים, נטלו מן צפחית המגדים, ויניחוה למשמרת בתוך צנצנת אחת ברם כוונת ליבם היתה שונה זה מזה, בעוד רבי משה רצה לשמר על ידה את ההארה הנשגבה אשר זכו לה. הרי שרבי וואלף חפץ בם כדי להראות ולגלות הנס לפני חכמי הקלויז בבראדי אשר היו ממתנגדי דרך הבעש"ט. ובהגיעם למחוז חפצם וקרבו צעדיהם אל הקלויז, נטל רבי זאב את הצנצנת והנה היא ריקה מכל, כי בטלטולי הדרך נשמטו ונעלמו הפירות, ויעמוד רבי זאב משתאה ומשתומם. בין כך ובין כך נכנס הבעש"ט פנימה, ויפתח בפניהם שערי ארמון החסידות ואורו עיני חכמי הקלויז ויסמכו ידיהם עליה. ובצאת הבעש"ט מן הקודש ויאמר למשמשו פירות הללו טהורים היו, ולאכילת קודש ניתנו לנו. מן השמים נטלו אותם, לכל ידבק בם אבק ההתפארות וההתנצחות.

ויהי בדרך שובם מבראדי ויפן רבי משה לרבי זאב, ויבקשהו כי ישונו ויחנו בגן היער אשר נתועדו בו, למען לקט מפירותיו למשמרת, תחת הפירות אשר אבדו. וישאלנו רבי זאב מאי כולא האי? ויען רבי משה כי חפצתי לשמר ההשגה המיוחדת והנשגבה, כי עד עתה השגתי רק את בחינת 'אושפיזא', שה' יתברך מארחנו בצילו ומגיש לנו מאכלים בחן ובחסד בחינת המן במדבר. ועתה טיפסנו לספירה עליונה מזו והיא בחינת 'ויניקה', כי ניזונים אנו מאיתו יתברך כביכול כתינוק היונק מאמו. רבי זאב הציג את בקשת עמיתו לפני רבו, ויאמר הבעש"ט, היום לא תמצאוהו בשדה, אל תעפילו לעלות כי היא לא תצלח. כשמוע רבי משה כי לא ניתן לו רשות, עגמה נפשו עליו ולא יכול לעצור בעד דמעותיו ויבך בכי חרישי.

לשמע קול בכיו פנה אליו הבעש"ט ברוך ולבביות, ויאמר לו מה נעמו כיסופיך ודמעותיך נוצצות כמרגליות, אך כלך לך מפירות אשר אחריתם עיפוש וכליון, טול ממני מנחה ודורון אשר תעמוד ימים רבים, ותהי לך למשיבת נפש ולכלכל את רוחך, ויושט הבעש"ט לרבי משה את הלולקא ולשמחתו לא היה קץ. והיא היתה מורשה לנכדו רבי שמעון שלמה שווארץ זצ"ל, ולנינו רבי שמואל זאב זצ"ל. ושרידי העיר סיגעט בימינו זוכרים את הלולקא השמורה בביתו של בן נינו המלמד הרה"ח רבי אברהם דוב זצ"ל. שהיו מרבים להתנוון בה ולהאזין לתולדותיה מדי שנה ביום ראש השנה לאילנות.

באחת ממסעותיו של הבעש"ט הקדוש זיע"א כאשר נסע לעיר בראדי להביא עליהם ברכה את אור תורתו. היה מלווה במשמשו רבי זאב קיציעס זצ"ל ותלמידו רבי משה מדאלינא זצ"ל, ויהי כי הפליגו בדרכם ותסב המסילה אל לב יערות עד, כפור עז שרר ומרחבי בראשית הפכו לבן, והנה בא יום חמישה עשר בשבט ובצקלונם אין שום פרי מפירות האילן, ויצר להם מאוד כי נבצר מהם להשתתף בהילולת האילנות, ולעטר שנת טובתם בטעימה מהם ובברכה עליהם.

ויאמר הבעש"ט, אל תעצבו כי חדוות השם היא מעוזכם, והלא בורא כל העולמים לא חיסר בעולמו דבר, וכעין מה שיש בישונו יש ביער, כי ברא השם תפוחי יער, תמרי יער, ענבי פרא, הבה נסורה מן המרכבה לטייל בגן היער שם יערוך לנו השם יתברך שולחן לאכול מפריו ולשבוע מטובו ולברכו בקדושה ובטהרה.

הבעש"ט היסב בניחותא על גבי השלג להתוועדות ראש השנה לאילנות, ומלויו הנאמנים נחפזו ולקחו הטנא בידם ויבואו בסבך החורש, וילאו למצוא מבוקשם, כי העצים היו לגלידי כפור ולא היה ניתן להכיר בין עץ עושה פרי לאילני סרק. וגם לו ידעו, הלא עונת הפירות חלפה ועברה לה. וישונו ויסבו על גבנוני השלג במחיצת רבם וכמלוא העין מבהיק וצחור כעין הקרח הנורא, והבעש"ט פצח בנעימת קול מרטטת לב את תיבות תפילת 'וידע כל פעול כי אתה פעלתו...' והם מביטים ברבם ונשמתם רוחצת ומתקדשת מעדן קולו.

וכחלוף רגעים אחדים וילחש המשמש רבי וואלף באזני רבי משה, הלא ברדת הבעש"ט מן המרכבה היתה הלולקא ציבע"ך אצלו, ועתה היכן היא? שמה נשמטה מידו ברוב שרעפי הקודש, ויפנו כה וכה לחפש אחריה. ויחזו תמרת עשנה מפצעת אגלי הקרח, וירכנו ראשם לקחתה, ויבחינו כי מחוס גחלתה נפער חור במרבד השלג ותראה היבשה, והנה על פני האדמה צבורים פירות הנושרים מקיץ העבר, כמין תמרים ותפוחים ולשדם שמנונית ודבש. נהמת השמחה אשר נעתקה מפיהם זיעזעה את כל ברואי היער.

לקטו בידם מן המגדנות ויניחוהם לפני רבם, ומאור שמחתו הורעף חן וחיות על הפירות. בגילת קודש בירכו וטעמו מהפירות, חזו חצדי חקלא במתיקא כדובשא בעידנא דאתא רבי ישראל בעל שם טוב לעטר פתורא ברזא יקירא ויחשוף בפניהם את עומק סוד כוונת האכילה והיא ההבחנה הדקה כי השפע העידון והטעם מושפעים

קהל עדת ירושלים ישיבת המתמידים בית הכנסת אמרי יצחק רמב"ש רמת חפציבה

מלב הומה רגשות תודה וברכה נשגר מיטב איחוליו קדם האי גברא רבה ויקירא, איש האשכולות ורב תבונות, אציל המידות פאר היחס, אהוב על המקום אהוב על הבריות, רחם ומוקיר רבנו ואיהו גופיה חד מרבנן, צנא מלא ספרא,

ה"ה הגאון החסיד
כש"ת רבי יצחק מאיר פנחס הכהן שווארץ שליט"א
רב דק"ק אמרי יצחק

לרגל תת ה' שמחה במעונו באירוסיו בנו המופלג בתורה ויר"ש
הבה"ח אהרן יהושע הי"ו
יהי רצון שירווח נחת דקדושה ממנו ומכל יוצ"ח, ובכל אשר יפנה יצליח
ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך שמחה ונחת והרחבת הדעת.

ברכת מזל טוב
שלוחה בזה לידינו היקר והחשוב
החתן אהרן יהושע הכהן שווארץ הי"ו לרגל אירוסיו בשעתו"מ
המאהלים
אשר אייגנב יעקב קרישכסני

בס"ד, ערש"ק פרשת בא, תשס"ח

הודעה ותזכורת

אנו מזכירים בזה לציבור חכמי ורבני קהילתנו הקדושה שליט"א כי הכרך השביעי של המאסף התורני "מאורות ירושלים"

יוקדש בעז"ה על: עניני פורים

ומכאן אנו פונים לחכמי ורבני קהילתנו שליט"א, להגדיל תורה ולהאדירה, להשתתף בכתיבת מאמרים למאסף התורני, הן בביאור הלכה הן בביאור שמעתתא (מסכת מגילה), והן במאמרי אגדה בביאור מגילת אסתר, הערות והארות, שאלות ותמיהות וכו'.

כמו"כ אפשר לשלוח תגובות על מאמרים שנתפרסמו בקובצים הקודמים.

עיקר הקובץ מוכן לדפוס ואשר על כן התאריך הסופי למשלוח מאמרים, ראש חודש אדר א' תשס"ח ואין מורוין אלא למורוין

אפשר לשלוח חומר למערכת ע"י הנציגים בבתי המדרש, בכוללים ובקהילות המקומיות.

או ישירות לידי חברי המערכת, וכן לתא פקס 15352-7633911

ביקרא דאורייתא
מכון "קהל עדת ירושלים"

הרב לייב מרגליות

שירת הים צורת כתיבתה

איתא בשו"ע יו"ד (סימן ערה סעיף ד) והוא לשון הרמב"ם - 'שירת הים כותבין אותה בשלושים שיטות, שיטה ראשונה כדרכה, ושאר השיטות אחת מניחין באמצעה ריוח אחד ואחת מניחין הריוח בשני מקומות באמצעה עד שתמצא השיטה חלוקה לשלש' ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח (הלכות ס"ת פ"ח).

והנה בצורת הכתיבה יש שינויים בדפוסים הרמב"ם למיניהם, לרוב הדפוסים הוא כצויר מס' 1 ובכמה דפוסים הוא כצויר מס' 2.

צויר מס' 1	צויר מס' 2
שיטה ראשונה כדרכה	שיטה ראשונה כדרכה
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

ובדפוסים הרמב"ם הנמצא בידינו הוא מצויר כצויר מס' 1, ואילו בפרישה יו"ד סימן ערה ובט"ז הצויר הוא כצויר מס' 2, ועיין בהגהות והערות אות יג על הטור (החדשים).

נימוקם של מציירי צויר מס' 2 הוא משום דדייקו מלשון הרמב"ם שכתב 'ושאר השיטות' 'אחת' מניחין באמצעה ריוח אחד', כלומר אחרי השיטה הא' שהיא כדרכה השורה השניה הוא בריוח אחד. ואלו שכתבו כצויר מס' 1 פירשו דאין הרמב"ם מסדר כאן סדר השורות אלא נקט כפי סדר מספר הרווחים שבשורות, תחילה הזכיר ריוח אחד ואחר כך ריוח בשני מקומות. אבל באמת הסדר בכתיבת השירה הוא כצויר מס' 1 דשורה שניה היא בב' רווחים. ולמעשה כותבים הסופרים כהיום כצויר מס' 1.

עוד מצינו בשירת הים שנחלקו הראשונים האבן עזרא והרמב"ן (שמות טו, טז), היכן מסתיימת השירה. דלהאבן עזרא פסוק 'כי בא סוס' עדיין מהשירה הוא, ולהרמב"ן השירה מסתיימת בה' ימלך וגו'. וכן כתב האבודרהם וז"ל 'וכן בשירת הים כופלין פסוק ה' ימלך מפני שהוא סוף השירה ואם לא היו כופלין אותו לא היה נראה כי הוא סוף השירה' והביאו הרמ"א או"ח סימן נא סעיף ז, (ועי' בשנות אליהו להגר"א ברכות פ"ד משנה ג).

ולכאורה פלוגתא זו היא נפק"מ גם לענין צורת הכתיבה, דלהרמב"ן והאבודרהם הנ"ל דפסוק ד'כי בא סוס' אינה מן השירה א"כ אין פסוק זה נכתב בצורת שירה.

ואכן כן כתב במחצית השקל (סימן נא סק"ט) 'טוב לומר עם השירה פסוק כי בא סוס' (מג"א) שהוא ג"כ שייך לשירה, וכמ"ש הרמב"ם בהלכות ס"ת שגם הפסוק הזה צריך לכתוב **המשך בעמוד הבא**

בעריכת הרב אלימלך הירשמן

של התפילין, ואם אינו שחור כדין הוי פגם וחסרון, ולכן יש מקום לומר שיפסול אף שהוא במקום שאינו נצרך להשיעור. אולם בהדס מה שאינו משולש אינו פגם, אלא דבעינן שיהא משולש, וכיון שהוא משולש בשיעור הנצרך למצוותו, לא איכפת לן אם יש מקום בהדס שאינו משולש.

רבינו שליט"א

נראה דכל דבר שיש לו שם כלי לא אמרינן כל יתר כמאן דליתא דמי כיון דשם הכלי מתבטא ע"י כלל שלמות הדבר. וכן נראה לומר ברצועות כיון דיש בו שום צד כלי, דתפילין של ראש שימושם לטוטפות דכתיב והיו לטוטפות בין עינך (יעוין בערוך ערך אפדייני שהביאו שם בשם רש"י דהוא ציץ של זהב) ותפילין של יד שימושם לאות דכתיב וקשרתם לאות על ירך, וא"כ אם יש חלק שאינו כדין, אזי ספק אם הוא כשר כיון דלא אמרינן כל יתר כמאן דליתא דמי. משא"כ בלולב והדס דאין בו שום צד כלי, די במה שיש לו רוב שיעור וכשר.

הבה"ח חיים יעקב מינצברג

במה שתמהו על נוסח הסליחות לעשרה בטבת שהפזמון המרכזי מסתיים בחרוז - 'תהפוך לרוחה את צום החמישי. לששון ולשמחה, צום הרביעי וצום העשירי'. שהוא מיוסד על הפסוק - 'כה אמר ה' צבא-ות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים'. ויש לעיין מדוע בנוסח הסליחה השמיט את 'צום השביעי'.

מצאתי בסידור של"ה (מהדורה ראשונה תנ"א אמסטרדם) שבנוסח הסליחות מובא גם צום השביעי וכך לשונו - 'הפוך לששון ולשמחה. ענו נפשי, את צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי. היו הלוך וחסור עד החודש העשירי'.

(יש לציין שסידור של"ה אין הכוונה שהשל"ה חיברו, אלא שהשל"ה כתב פירוש על סידור זה.)

הרב משה אייזיק בלוי

תגובות

בנוגע לדיון על צריכת דיסקים קלטות ותוכנות. בידי הוה עובדא ששאלתי פעם את הגר"י פישר זצ"ל האם מותר להעתיק קלטות, והשיב לי שמותר להעתיק קלטות לצורך אישי, אבל תוכנות אסור בכל גווני. וכן שמעתי מבניו של הגר"י בלוי שליט"א שאביהם התיר להם להעתיק קלטות אבל לא תוכנות (וכן בספרו פת"ח החמיר בתוכנות יותר מבקלטות, עיי"ש בכל פרטי הדינים).

העולה מהדברים הנ"ל, שאף לדעת אלו שהתירו העתקת קלטות לצורך אישי, בהעתקות של תוכנות אסרו אף הם.

הרב שמחה קורנבליט

ניתן להעביר חומר עבור 'תורה ודעת' דרך הטלפון
התקשר לתא קולי מס' 02-5022852
והקלט באופן ברור מה שברצונך להעביר למערכת.
להקלטת שאלה הקש' 1, לתשובה הקש' 2, לתגובה הקש' 0
תניתן עדיפות להומר שיועבר בכתב
לפקס מס' 15352-7633911

שאלות

בנוסח קידוש לבנה - 'ויהי רצון מלפניך וכו' למלאות פגמת הלבנה, ולא יהיה בה שום מיעוט, ויהי אור הלבנה כאור החמה'. והוא מהפסוק (ישעיה ל) 'והיה אור הלבנה כאור החמה' (כרב חסדא פסחים סה. שאור הלבנה יהיה כאור החמה ממש וישתנה הטבע בימות המשיח כפירוש רש"י שם)

והנה אם לא יהא שום פגם בלבנה והלבנה תהא שלמה בכל לילות החודש, הרי יתבטל כל מושג של מחזור החדשים, דהמושג של ראש חודש מבוסס על התחדשות הלבנה שהיתה חסרה ופגומה ולא נראית ומתחדשת בכל חודש. אבל אם הלבנה תהא שלימה בכל לילות החודש אין בה שום התחדשות ונמצא בטל המושג של חודש. והא דואי דהחודש לא יתבטל דהלא מקרא מלא דיבר הכתוב 'והיה מידי חודש בחדשו' וגו' וכן כל המועדים מבוססים לפי החודש, וצ"ע האידך יהא מחזור החדשים בימות המשיח בלי התחדשות הלבנה.

הרב מיכל לוצקין

נוסח ההזכרה של שבת בבהמ"ז נתקן בלשון בקשה "רצה והחליצנו ה' אלוקינו במצותיך ובמצות יום השביעי... שלא תהא צרה וגו' ואנחה ביום מנוחתנו", ויש להבין מדוע לא תקנו להזכיר את השבת בלשון שבח על נתינת השבת. והוא פלא שדווקא בתפילה שעיקרה תחנונים מדברים על מעלת השבת ונתינתה לישראל, ואילו בבהמ"ז שעיקרה שבח והודאה מזכירים את השבת בצורת בקשה ותחנונים. ואכן בנוסח הברכה של מי ששכח לומר 'רצה' קבעו לומר "אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית" וצ"ב מה נשתנה נוסח הברכה ב'רצה' להזכיר את השבת בצורת בקשה.

והנה בגמרא (ברכות מ:.) מבואר שלדעת ר"א יכול להזכיר שבת בבהמ"ז בכל ברכה שירצה. ולכאורה הזכרת השבת בברכת הזן או בברכת הארץ היתה נאמרת בלשון שבח והודאה, שזהו עניינם של ברכות אלו. אבל להלכה קיי"ל כחכמים שצריך להזכיר את השבת בברכת בונה ירושלים דייקא, ואולי זהו הטעם שתקנו ההזכרה בלשון בקשה משום דהוי דומיא דברכת בונה ירושלים. אלא שא"כ צריך לבאר הא גופא, למה נתקנה הזכרת שבת דווקא בברכת בונה ירושלים, ומדוע לא נזכר את השבת בהודאה כמו בחנוכה ובפורים.

הרב אברהם כהן

תשובות

במה שתמה הרב יוסף הירשמן על הא שמצינו דלולב ארוך יותר מהשיעור, שנפרצו רוב עליו, אבל באורך הנצרך לשיעור נשאר רוב שלא נפרץ, כשר. וכן הדס ארוך יותר מהשיעור, שרוב השיעור משולש אבל רוב ההדס אינו משולש, כשר. ואילו ברצועת תפילין שארכה הנצרך לשיעור הוא שחור כדין, והשאר אינו שחור נסתפק הביאור הלכה אם זה כשר.

נראה דבתפילין השחרות הוא דין במראה הנכון

המשך מעמוד הקודם

בתמונת השירה. והעולם שאין אומרים פסוק כי בא סוס, אפשר סומכין על הרמב"ן בפי' החומש פרשת בשלח שהביא דברי הר"א וחלק עליו וס"ל שאינו מדברי השירה, וכן נמצא הרבה ס"ת שפסוק זה אינו נכתב בתמונת השירה, אעפ"כ אנחנו ראו לנהוג בס"ת ע"פ דברי הרמב"ם לכתוב אותו פסוק ג"כ בתמונת השירה, כי אנו סומכים עליו בכ"מ בדיני כתיבת ס"ת כמבואר בפוסקים. אולם האומרים פסוק כי בא סוס כו', אין ראוי שיכפלו פסוק ה' ימלוך. דלדידהו פסוק ה' ימלוך אינו סוף השירה, וראוי להם לכפול פסוק כי בא סוס, ובכל דברים כיוצא בזה הטוב בעיני ה' הצנע לכת. עכ"ל המחצה"ש.

עכ"פ חזינן בדבריו כי היו הרבה סופרים שלא כתבו פסוק כי בא סוס בתמונת השירה. ולמעשה מנהגא דידן לכפול פסוק ה' ימלוך כדברי האבודרהם הביאו הרמ"א או"ח סימן נא סעיף ז' ועיי"ש במשנה ברורה ס"ק יז, וכן איתא במדרכי סוכה סימן תשנ"ה.

אמנם בכל בו כתב דטעות הוא לכפול פסוק ה' ימלוך דהוי כמו שמע שמע דמשתקין אותו, יעו"ש. ובמעשה רב כתב דאין לומר כלל פסוק כי בא סוס, רמז עליו במ"ב הנ"ל ס"ק יז, והנוסח והמנהג כהיום דנהגו לכפול ה' ימלוך וגם לומר הפסוק כי בא סוס וגו', ומה שאומרים התרגום כתב במ"ב הנ"ל שמקורו מהאר"י הקדוש, שצריך לומר פסוק זה שניים מקרא ואחד תרגום.

עכ"פ חזינן בדבריו כי היו הרבה סופרים שלא כתבו פסוק כי בא סוס

ארגון פלא יועץ ברכת מזל טוב

למעלת רום המעלה, לבו ער ואוניו קשובות למצוקי נפש ושבורי לב, איש אמונם של גדולי הדור שליט"א, שמו נישא בהערצה ותהילה בפניות יתומים ואלמנות ומשפחות במצוקה בכל קצוי ארץ הרה"ח רבי **חיים יוסף גפנר** שליט"א אשר שמו נודע בשערים, בהקמתו וביסוסו של ארגונו הקדוש 'פלא יועץ' העומד תחת שרביט ניהולו, ניווטו והכוונתו בגבורת נפש ובתבונה ותושיה לרגל הכנס בנו יצחק ונחום כמר יעקב חי"ו בנועם עול תורה ומצוות במשעט"מ הברכה אחת היא לו שתהא תורה מחזירת אחר האכסניה שלה, תורה וגדולה במקום אחד ותורוה נחת קדושה מצאצאין, ברכה בכל מפעליך האדירים, מתוך כריות גופא ונהורא מעליא כל הימים.

בסימן טוב ובמזל טוב

בשבח והודיה לבורא עולם מתכבדים אנו להומינכם להשתתף בשמחת נשואי בנינו הקרים החתן **אברהם יצחק** הכלה **עב"ג אסתר** שתתקיים א"ה בשעט"מ ביום שלישי פרשת בשלח, ח' שבט תשס"ח באולמי 'עטרת שלום' עיה"ק ירושלים תובב"א החופה בשעה 4:00 (לפני השקיעה) נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו הורי החתן **ישראל פריינד** הורי הכלה **משה מינצברג**

ברכת מזל טוב חמה ולבבית

נשגד להאי גברא רבה חיכו ממתקים וכולו מחמדים ידידנו היקר והחשוב הרב **משה מינצברג** שליט"א לרגל שמחת כלולות בתו הכלה תחי' **עב"ג אברהם יצחק פריינד** הרה"ח **אברהם יצחק פריינד** הי"ו יה"ד שיבנו בית נאמן בישראל דורות ישרים מבורכים בבנין עדי עד המברכים מקרב לב **ראובן קרויז** **יוסף לוברבו** **מאיר בלוי**

בסימן טוב ובמזל טוב

בשבח והודיה לבורא עולם מתכבדים אנו להומינכם להשתתף בשמחת נשואי בנינו הקרים החתן **עב"ג אסתר שיינדל** הכלה שתתקיים א"ה בשעט"מ ביום שלישי פרשת יתרו, ט"ו שבט תשס"ח באולמי 'ארמונות וולף (א)' עיה"ק ירושלים תובב"א החופה בשעה 4:00 (לפני השקיעה) נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו הורי החתן **משה ישראל קורפו** הורי הכלה **יצחק שלמה בלוי**

לעילוי נשמת

האשה החשובה והצדקנית מרת נחמה רייזל בת ר' צבי הירש ע"ה נלב"ע ט' שבט תשס"ה
ה.נ.צ.ב.ה.
הנוצח ע"י בניה זאב גוטפרב אברהם שלמה גוטפרב

ישיבת "פאר משה" שמגר 4 ירושלים

ברכת מזל טוב חמה ולבבית
מתוך לב גדוש רגשי הוקרה והכרת הטוב, משגרים את בואת, את מיטב איחולנו לכיכבים, קדם האי גברא רבה, המסייע לנו בכל עת ועונה, ידיד ה' ועמו, אבי הצדקה, החסד והחנינו בדורנו, אשר כל גדולי ישראל סמכו ידם עליו, המהיה נפשות, עוזר דלים וסומך נופלים, באהבתו כי רבה לזולתו, צנא מלא ספרא, שייף עיל ושייף נפיק, חסיד ומתחסד הרה"ח רבי **חיים יוסף גפנר** שליט"א לרגל השמחה הישורה כמענו ברכיכם בנו לעול תורה ומצוות שמחתך - שמחתנו אילן אילן במה אברך, פירותיך מתוקים, צילך נאה, אמת המים עוברת תחתך. אלא שכל נטיעות שנטעים ממך יהיו כמותך. המברכים מכל לב **הנהלת הישיבה רבני הישיבה תלמידי הישיבה**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לאחינו האהוב איש חמודות ורב תבונות ה"ה **אברהם אייזנבך שליט"א** לרגל הולדת הבן במז"ט יה"ד שיוכה לרוות נחת ממנו ומכל יוצ"ח משפחת **אייזנבך**

בית מדרש להוראה תנו כבוד לתורה

טנא מלא ברכות להני צורכי מרבנן מחשובי ובחורי לומדי בית מדרשינו בעלי תריסין ועמלי תורה ה"ה הרה"ג **הרב נחמן אנשין שליט"א** **הרב אברהם גנול שליט"א** **הרב אברהם ולס שליט"א** **הרב דוד חשין שליט"א** אשר זכו להתעטר בכתרה של תורה 'נור הוראה' יוכו להתעלות במעלות התורה יהיו למאורי אור בכרם בית ישראל. הברכה אחת היא לראש הכלל **הגאון רבי חיים שטן שליט"א** אשר יום והקים ומוביל את הקרן חתני התורה שיוכה ויראה נחת בעמלו לזיוכי הרבים, תורה וגדולה יתאחדו במקום אחד **חברי הכלל**

ברכת מזל טוב

לידידנו הדגול והנכבד ראש וראשון לכל דבר שבקדושה המוסר עצמו נפשו ומאודו לכלל ולפרט משים לילות כימים במס"ג למען הווילת הרה"ח המפואר **חיים יוסף גפנר** שליט"א לרגל הכנס בנו יעקב לעול תו"מ המברכים נאמנה מקרב לב **יוסף גוטפרב משה אורי גוטפרב**

לישרים נאווה תהילה

ברכות מאליפות לראש משביר
האי גברא רבה צנוע ומעלי אשר באהבתו ונאמנותו לתורה יום והקים ומוביל את הקרן לעידוד העליה בתורה הגאון רבי חיים שטן שליט"א יהי רצון שיזכה לרוב תורה וגדולה אושר ונחת, אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד, ויראה הצלחה בכל פעולותיו לזיוכי הרבים ובכל מעשי ידיו. **המברכים חתני התורה**

מיטב הברכות

נשגד קדם אחינו החשובים והיקרים הלנים בעומקה של תורה יום וליל הרה"ג **דוד חשין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'נור הוראה' **הרה"ג יואל יעקב חשין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'כתר תורה' **משפחת חשין**

ברכת מזל טוב ורוב נחת

נשגד לידיד נאמן איש חיל המרבה פעלים לתורה ולגמ"ח ה"ה **הרב חיים יוסף גפנר שליט"א** לרגל שמחת חבר מצווה של בנו הי"ו מרדכי דייטש **יהושע בקר**

ברכות ואיחולים

נשגד בזה לגיסנו היקר **הרב נפתלי וינשטוק הי"ו** לרגל הולדת הבת בשעט"מ משפחת **פריינד**

ברכות לבביות

אשגד לאחי האהוב היקר שבאדם הליכותיו ואורחותיו חן ותפארת **הרב נפתלי וינשטוק שליט"א** לרגל שמחת הולדת הבת **יצחק וינשטוק**

ברכת מזל טוב ורוב נחת

שלוחה בזה לידידי היקר איש חמודות **הרב נפתלי וינשטוק שליט"א** לרגל הולדת הבת **יעקב זיבלד**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' יואל יעקב חשין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'כתר תורה' משפחת **וינשטוק**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' ישראל מאיר בלוי שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'כתר תורה' משפחת **ויספיש**

ברכת מזל טוב חמה ולבבית

שלוחה בזה לאחי גברא רבה ויקירא **הרב חיים יוסף גפנר שליט"א** לרגל חבר מצווה של בנו הי"ו **משה צבי רובינפין אברהם ובר**

ברכת מזל טוב ורוב נחת

שלוחה בזה לידידנו היקר והחשוב **הרב משה מינצברג שליט"א** לרגל שמחת כלולות בתו הכלה תחי' **יהודה ל. מינצברג דוד מינצברג**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' ישראל מאיר בלוי שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'כתר תורה' משפחת **ויספיש**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' נחמן אנשין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'נור הוראה' **שמעון סגל יוסף חיים שלזינגר**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' דוד חשין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'נור הוראה' משפחת **גוטפרב**

ברכת מזל טוב לבבית

שלוחה בזה לאחי היקר והחשוב **הרב יוסף ברנד שליט"א** לרגל הולדת הבן **ישעיה ברנד**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא אחינו החשוב **הרה"ג ר' יעקב רובין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'כתר תורה' משפחת **רובין**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' אברהם ולס שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'נור הוראה' משפחת **לוי**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' נחמן אנשין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'נור הוראה' **שמעון סגל יוסף חיים שלזינגר**

מיטב הברכות

נשגד קדם האי גברא רבה ויקירא גיסינו החשוב **הרה"ג ר' דוד חשין שליט"א** לרגל התעטרו בכתרה של תורה 'נור הוראה' משפחת **גוטפרב**